

ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา : ศึกษากรณีหลักประกันและความเสมอภาค¹

พีรพล พงศ์ทวีพร²

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 28 มีบทบัญญัติเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับอิสรภาพชั่วคราวตามหลักการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวต้องทำเป็นหลัก ส่วนการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น³ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ได้บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยเอาไว้ว่าในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดอันแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้⁴ แต่การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยมีการเรียกหลักประกันถือเป็นปัญหาในระดับที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีหลักประกันเลย ศาลอาจจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ได้ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยคนดังกล่าวจะต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำหรือในสถานitäรรวจ แม้จะมีการแบ่งเขตแดนของผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาดแล้วก็ตาม แต่ยังถือว่าเป็นผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิและอิสรภาพอยู่ดี ซึ่งขัดต่อหลักกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยทำให้เห็นว่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาัยปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาความไม่ยุติธรรมจากการวางหลักประกันตามกฎหมาย เมื่อศาลพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 108 ศาลอาจพิจารณาให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยศาลจะพิจารณาอัตราหลักประกันจากบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเกณฑ์ โดยอัตราหลักประกันจะมากหรือน้อยเป็นการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา : ศึกษากรณีหลักประกันและความเสมอภาค โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุษมัย สุทธิบัติ และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์พิเศษปัญญา สุทธิบัติ และ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนนิผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ทิพย์รัตน์ กุหลาบแก้ว ศิวพร เสาวคนธ์ และคมสัน สุขมาก, “ปัญหาทากฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันหรือหลักประกันในชั้นสอบสวน”, การศึกษาและการพัฒนาสังคม, 15 ฉบับที่ 2 (มกราคม – มิถุนายน 2563) สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2567, [https://edu.buu.ac.th/vesd/PDF62-2/a2562-2\[105-114\].pdf](https://edu.buu.ac.th/vesd/PDF62-2/a2562-2[105-114].pdf)

⁴ นายวันชัย โตความรู้, “หลักนิติธรรมกับการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา”, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study), วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2559

เทียบเคียงระหว่างความหนักเบาแห่งข้อหาและพฤติการณ์ในการกระทำความผิดเป็นหลัก เพราะความผิดฐานเดียวกันใช้เกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน⁵ ดังนั้นมูลค่าหลักประกันจึงเท่ากัน ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางการเงินดีก็สามารถนำหลักทรัพย์มาวางเป็นหลักประกันต่อศาลได้

ประการที่สอง คือ ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ซึ่งหลักประกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 นั้น กฎหมายไม่ได้เรียกร้องแต่อย่างใด รัฐไม่ได้มุ่งหวังหาเงินหรือหาประโยชน์จากการปล่อยชั่วคราว แต่ต้องการดำเนินคดีต่างหาก แต่ในปัจจุบันเห็นได้ว่ากระบวนการปล่อยตัวชั่วคราวของประเทศไทยได้นำแนวคิดของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นการปล่อยตัวชั่วคราว โดยเรียกหลักประกันเป็นหลัก (Bail) ซึ่งเข้าใจว่าการปล่อยชั่วคราวว่าถ้าเรียกหลักประกันสูงมากเท่าใด โอกาสที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีก็จะมีน้อยลงและการกำหนดจำนวนหลักทรัพย์เพื่อใช้เป็นหลักประกันนั้น ก็จะเป็นไปตามความร้ายแรงของคดีประกอบกับลักษณะของการบัญญัติกฎหมาย และการเรียกหลักประกันจะเรียกเกินควรแก่กรณีไม่ได้ นอกจากนี้ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมซึ่งได้แก่ ศาล พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวน ต่างก็มีบัญญัติเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการกำหนดวงเงินหลักประกันเอาไว้ตายตัวตามความหนักเบาแห่งข้อหาอันเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าระบบการปล่อยตัวชั่วคราวของไทยนั้น เป็นระบบที่ยึดหลักประกัน (Bail) เป็นสำคัญในการปล่อยชั่วคราว ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ระบุไว้ในมาตรา 110

ประการสุดท้าย คือ ปัญหาการขาดหน่วยงานกลางในการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นศาล การได้สวนคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนี้ มิใช่บทบาทที่ศาลจะต้องทำการได้สวนในทุกคดี แต่ถือเป็นดุลพินิจของศาลตามที่จะเห็นสมควร ซึ่งการได้สวนนี้ ก็เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้แก่ผู้พิพากษาอย่างหนึ่ง ทำให้ผู้พิพากษาส่วนใหญ่ซึ่งมีงานมากอยู่แล้ว มักจะไม่ใช้ดุลพินิจในการได้สวนดังกล่าว อีกทั้งการได้สวนนี้แม้จะทำก็อาจจะได้ข้อเท็จจริงในระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจจะยังไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันนี้ศาลเองยังไม่มีพนักงานปล่อยชั่วคราวที่จะคอยช่วยในการสืบเสาะพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือข้อมูลเกี่ยวกับการประกันด้วยบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วได้ เนื่องจากขาดอัตรากำลังคน ทำให้ผู้พิพากษาดำเนินการอาศัยเพียงข้อมูลเท่าที่มีปรากฏอยู่ในสำนวนในขณะนั้น

⁵ ผศ.ดร.กรสุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, “การประกันตัวในคดีอาญา: การปฏิบัติที่ต่างจากกฎหมาย,” Facebook Page : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2567, <https://www.law.tu.ac.th/seminar-summary-bail-in-criminal-cases>

ซึ่งเป็นข้อมูลที่ค่อนข้างจำกัดเป็นอันมากมาเป็นข้อมูลประกอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว โดยจะนำมาพิจารณาประกอบกับคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ หรือผู้เสียหายแล้วแต่กรณี จึงทำให้ผู้พิพากษามีแนวโน้มที่จะพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยให้ความสำคัญกับหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวมากขึ้น

ดังนั้น จากการวิเคราะห์ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเกี่ยวกับหลักประกันดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นปัญหาของความไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคจากการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องวางหลักประกันตามกฎหมายเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราว เพราะจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการที่จะต้องนำหลัก (Day-fine) มาใช้เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยกันเอง โดยไม่เป็นการแบ่งแยกตามกำลังของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมในแนวทางการดำเนินการของหน่วยงานยุติธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการปล่อยตัวชั่วคราว ดังต่อไปนี้

1.1 เปลี่ยนรณการอนุญาตการปล่อยตัวชั่วคราว โดยพิจารณาข้อยกเว้นการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นเรื่องรอง และการอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราวเป็นเรื่องหลัก

1.2 การพิจารณาอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราวทำเป็นรูป “องค์คณะ” ผู้พิพากษาหลายคน

1.3 คำสั่งตามวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ต้องให้เหตุผลเสมอ

1.4 ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

1.5 หน่วยงานศาลจะต้องประชาสัมพันธ์และเผยแพร่บัญชีมาตรฐานราคากลางหลักประกันการปล่อยตัวชั่วคราวของทุกศาลให้ประชาชนทราบ

1.6 รวบรวมคำสั่งการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อให้ผู้พิพากษามีคำสั่งไปในทิศทางเดียวกันและใช้คำสั่งดังกล่าว เป็นบรรทัดฐานในการใช้ดุลพินิจของศาลทุกแห่ง

ผู้ศึกษาขอเสนอเพิ่มเติมในมาตรา 108 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเพิ่มเติมเป็นมาตรา 108 วรรคสี่ มีข้อความ ดังต่อไปนี้

“ในการกำหนดมูลค่าของประกันและหลักประกันในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวให้นับระบบมูลค่าของหลักประกันที่สัมพันธ์กับสถานะทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาใช้ประกอบการพิจารณาให้เหมาะสมกับจำนวนมูลค่าของประกันและหลักประกัน”

และผู้ศึกษาขอเสนอเพิ่มเติมค่านियาม เกี่ยวกับระบบรายได้ต่อวัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนี้

“ระบบมูลค่าของหลักประกัน” หมายความว่า การกำหนดมูลค่าของประกันและหลักประกันที่คำนวณจากฐานรายได้ของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกำหนดมูลค่าของประกันและหลักประกันให้มี

ความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งมูลค่าของหลักประกันขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของข้อหาและสถานะทางการเงินของผู้ต้องหาหรือจำเลย

“รายได้ต่อวัน” หมายความว่า รายได้ที่ใช้กำหนดมูลค่าของประกันและหลักประกัน โดยคิดจากรายรับทั้งหมดตลอดปี แล้วนำไปหักลบกับภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพ และ/หรือภาระหนี้สินอื่น ๆ จึงนำรายได้ที่สุทธิแล้วมาคิดเฉลี่ยเป็นรายได้ต่อวัน

2. ประเด็นปัญหาของการใช้หลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เพราะจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้ศึกษาขอเสนอจะต้องแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังต่อไปนี้

2.1 กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาเงินประกัน หากเป็นการใช้เงินสดเป็นหลักประกัน โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับยาเสพติดในฐานความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป ตามมาตรา 110 นั้น ต้องใช้เงินสดเพียงกึ่งหนึ่งของวงเงินประกัน เพราะคดีประเภทนี้ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยเกิดหลบหนีไม่มาศาลตามกำหนดวันนัดแล้ว วงเงินหลักประกันดังกล่าวย่อมไม่เพียงพอที่จะเหนี่ยวรั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยคนดังกล่าวให้มารับคืนเงินประกันดังกล่าว และกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีไม่มาศาลตามกำหนดวันนัดในระหว่างการปล่อยชั่วคราวถือว่าบุคคลที่หลบหนีกระทำการละเมิดอำนาจศาลพร้อมให้มีโทษทางอาญาต่อไป

2.2 ผู้ศึกษาขอเสนอเพิ่มเติมในมาตรา 110 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเพิ่มเติมเป็นมาตรา 110 วรรคสี่ มีข้อความ ดังต่อไปนี้

“ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี หากศาลพิจารณามูลเหตุแห่งคดีและความเหมาะสมแห่งคดีเป็นที่ประจักษ์ปราศจากความสงสัยแล้วนั้น ศาลอาจอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องวางหลักประกัน แต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องสาบานตนตามหลักศาสนา แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วไซ้ ศาลต้องแสดงเหตุผลอย่างชัดแจ้งพร้อมทั้งแจ้งคำสั่งดังกล่าวแก่ผู้ร้องโดยไม่ชักช้า”

3. ประเด็นปัญหาการขาดหน่วยงานรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาขอเสนอแนะการจัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลของศาลยุติธรรมกับฐานข้อมูลขององค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปล่อยตัวชั่วคราว โดยจัดตั้งขึ้นในชื่อ “สำนักงานปล่อยตัวชั่วคราว” เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเฉพาะ และนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการสนับสนุนศาลเพื่อประกอบการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวรวมถึงรายงานข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการปล่อยตัวชั่วคราวให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ศาลเป็นผู้กำหนดเพื่อที่ศาลจะสามารถกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแลผู้ต้องหาหรือ

จำเลยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความเสี่ยงในการหลบหนีของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีหน้าที่ประสานงานขอความร่วมมือในการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราว เพื่อเสนอความเห็นพร้อมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยคนดังกล่าว ควรได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ พร้อมจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะประกอบความเห็นดังกล่าวแก่ศาลโดยไม่ชักช้าเพราะการเกิดขึ้นของสำนักงานปล่อยตัวชั่วคราวนั้น ถือว่าเป็นการอำนวยความสะดวกและความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคนให้สามารถเข้าถึงสิทธิการปล่อยตัวชั่วคราว จึงถือเป็นการพัฒนาวิธีการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราวนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

ทิพย์รัตน์ กุหลาบแก้ว ศิวพร เสาวคนธ์ และคมสัน สุขมาก, “ปัญหาทางกฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกันหรือหลักประกันในชั้นสอบสวน”, การศึกษาและการพัฒนาสังคม, 15 ฉบับที่ 2 (มกราคม – มิถุนายน 2563), [https://edu.buu.ac.th/vesd/PDF62-2/a2562-2\[105-114\].pdf](https://edu.buu.ac.th/vesd/PDF62-2/a2562-2[105-114].pdf).

นายวันชัย โตความรู้, “หลักนิติธรรมกับการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา”, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study), วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2559.

ผศ.ดร.กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, “การประกันตัวในคดีอาญา: การปฏิบัติที่ต่างจากกฎหมาย,” Facebook Page : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, <https://www.law.tu.ac.th/seminar-summary-bail-in-criminal-cases>.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560